

HISTORICKÝ ODKAZ KARPATSKO-DUKLIANSKEJ OPERÁCIE A SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA

Mgr. Juraj **ŠIMKO**, PhD.

ÚVOD

Rok 1944 bol pre slovenský národ takpovediac prelomovým. Na území Slovenska koncom leta vypuklo Slovenské národné povstanie (ďalej len „SNP“). SNP bolo pre štáty protihitlerovskej koalície definitívnym signálom, že slovenský národ odmieta režim spájaný s ideológiou nacistického Nemecka. Rovnako SNP nieslo v sebe myšlienku obnovenia československej štátnosti a prihlásenie sa k ideálom demokratickej spoločnosti. S týmto cieľom sa príslušníci armády, ale ja civilisti už dlhší čas pripravovali na ozbrojené vystúpenie proti Nemecku a jeho spojencom. Vypuknutie povstania bolo vyvrcholením domáceho odboja, ktorý sa spojil s odbojom zahraničným.

Práve v závere roku 1944 sa zahraničný a domáci odboj spojili. Konkrétne sa jednalo o účasť Slovákov a Čechov v zahraničných jednotkách formovaných v Sovietskom zväze. V rámci karpatsko-duklianskej operácie sa v októbri 1944 československé jednotky prebojovali na územie Slovenska a spolu so spojencami začali s priamym oslobodzovaním Československej republiky.

Karpatsko-duklianska operácia, ktorá sa uskutočnila na jeseň roku 1944 bola súčasťou dôležitých ofenzív druhej svetovej vojny. Pre dejiny Slovákov a Čechov zostáva významnou, pretože zahájila oslobodzovanie československého územia spod okupácie nacistickým Nemeckom. Na jej realizáciu vplývalo mnoho faktorov. Patrili sem vojensko-strategické zábery Sovietskeho zväzu v súvislosti s postupom do centra nacistickej Tretej ríše, ale i vývoj vojenskej situácie na západnom fronte a v Taliansku. Rovnako k nim musíme zaradiť aj národnooslobodzovací proces okupovaných európskych národov, predovšetkým Slovákov a Čechov.

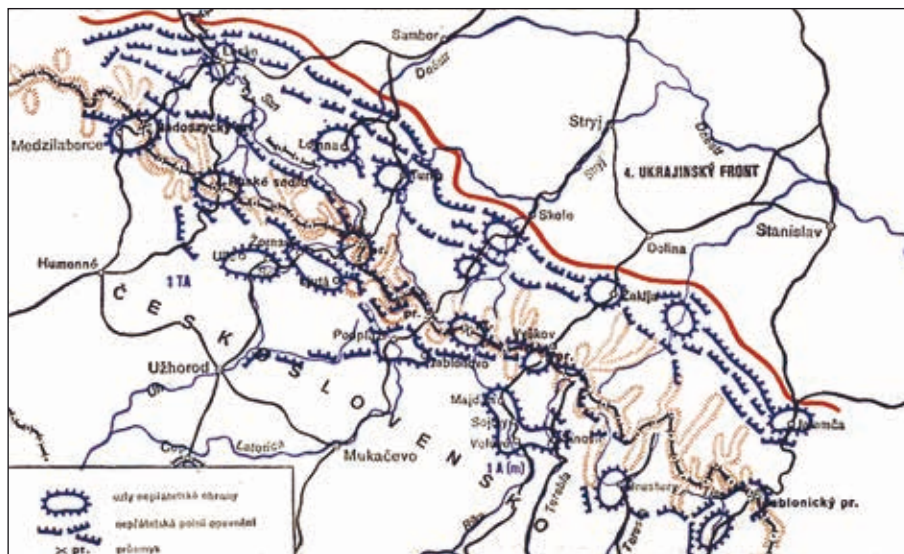
1 SITUÁCIA NA FRONTACH V POLOVICI ROKU 1944

Začiatkom júna 1944 sa spojeneckým vojskám na talianskom bojisku podarilo obsadiť Rím. Následne, keď 6. júna došlo k vylodeniu v Normandii bol otvorený západný front. V priebehu augusta bola podstatná časť územia Francúzska oslobodená a začiatkom septembra vstúpili spojenci na územie Belgicka. Zatiaľ na východnom fronte 23. júna začali sovietske vojská bieloruskú útočnú operáciu a 13. júla ľvovsko-sandomiersku operáciu. Počas nej vstúpili na územie Poľska, pričom sa ľavé krídlo 1. ukrajinského frontu (ďalej len „UF“) do konca augusta priblížilo ku Karpatom, asi 40 km od hraníc Slovenska.

1.1 Nemecké plány

POZNÁMKY

Vojensko-strategický význam Duklianskeho priesmyku si uvedomilo aj nemecké velenie, ktoré od mája 1944 začalo v jeho širšom priestore budovať obranné postavenia. Opevňovali sa najmä prístupy k priesmyku. Celkovo vybudovali Nemci dve obranné línie s opornými bodmi na vyvýšených kótach. Bolo nariadené, že postavenia treba neustále zlepšovať a zosilňovať intenzívnymi opevňovacími prácami a vojská treba udržovať v neprestajnej poplachovej pohotovosti. ¹⁾

Obrázok 1: Plán nemeckej obrany Karpát
(Zdroj: https://www.klubvtn.info/info_120.htm)

1.2 Situácia na Slovensku pred vypuknutím SNP

Stále jasnejší predpoklad skorej porážky Nemecka súvisiaci s postupom Červej armády z východu a postup západných spojencov západnou Európou vplývali aj na vývoj situácie v európskych krajinách priamo okupovaných alebo ovládaných režimami sympatizujúcimi s politikou nacizmu. Jedným z prejavov silnejšieho odporu v okupovanej Európe bolo vypuknutie Varšavského povstania 1. augusta 1944. Podobne to platí aj pre vnútorný vývoj na Slovensku, kde si stále väčšia časť obyvateľstva uvedomovala blížiacu sa porážku Nemecka. Na pozadí nemeckých príprav na možnú sovietsku operáciu smerujúcu cez Karpaty prebiehali prípravy aj na slovenskej strane.

Po zjednotení odbojových skupín a vytvorení Slovenskej národnej rady (ďalej len „SNR“) sa začali prípravy na zahájenie ozbrojeného vystúpenia Slovákov proti domácemu kolaborantskému režimu a jeho spojencovi nacistickému Nemecku. Aj v slovenskej armáde rástol počet protifašisticky zmýšľajúcich dôstojníkov. Na velení vojska v Banskej Bystrici vznikla skupina, ktorá mala kontakty

1) KLEIN B. - SLEPCOV I.: Vojensko-historický význam Duklianskeho priesmyku do začiatku Karpatsko-duklianskej operácie sovietskej armády v roku 1944. In: KLEIN, B. (zost.): Vojensko-politické aspekty..., s. 14-15.

POZNÁMKY

na československú exilovú vládu v Londýne. Rádiogram londýnskej vlády z marca 1944 poveril vedením tejto skupiny pplk. gšt. Jána Goliana, ktorý na rokovaní s predstaviteľmi SNR 27. apríla 1944 vytvoril Vojenské ústredie. SNR ho poverila, aby vypracoval vojenský plán povstania v dvoch možných variantoch. Prvý variant začiatku povstania počítal s koordináciou vojenských akcií povstalcov s postupom sovietskej Červenej armády. Druhý, menej priaznivý variant počítal s možnosťou vypuknutia povstania v prípade, že by došlo k okupácii územia Slovenska nemeckými jednotkami skôr, než budú dokončené prípravy. Zároveň malo Vojenské ústredie zabezpečiť komunikáciu s partizánskymi jednotkami pôsobiacimi na Slovensku a ich podporu. Vzájomná komunikácia mala zabezpečiť, aby silnejšie aktivity partizánov nevyprovokovali predčasný zásah nemeckej armády a bola dosiahnutá čo najväčšia miera pripravenosti povstaleckých síl.

Najdôležitejším predpokladom pre zahájenie povstania, v priaznivom variante, bolo informovanie sovietskeho velenia o prípravách povstania. SNR požadovala začlenenie pripravovanej akcie do plánov sovietskej armády.²⁾ Odovzdanie informácií soviетom mala zabezpečiť delegácia SNR. Lietadlo na jej odlet k Sovietskom malo poskytnúť Vojenské ústredie. S odletom sa počítalo začiatkom júla, avšak z rôznych príčin sa let neuskutočnil. Delegácia odletela až 4. augusta 1944.³⁾

Situácia na Slovensku sa zatiaľ komplikovala. Vojenské ústredie malo na jednej strane menší dosah na možnosť ovplyvniť činnosť partizánskych skupín operujúcich na východe Slovenska a na druhej strane partizáni podporovaní alebo priamo organizovaní Ukrajinským štábom partizánskeho hnutia v Kyjeve, považovali slovenských dôstojníkov za nespoľahlivých a spolupráca s Vojenským ústredím nebola na dostatočnej úrovni. Z tohto dôvodu stále aktívnejšie partizánske skupiny do istej miery sabotovali prípravy SNP.

Vznikal nesúlad medzi silnejúcimi aktivitami partizánov a predstavami SNR a vojenského ústredia. Spontánnosť povstaleckej vlny sa začala vymykať z usmerňujúceho vplyvu SNR.

Nemecké velenie si uvedomovalo strategický význam územia Slovenska vzhľadom na vývoj situácie na východnom fronte a v súvislosti s vypuknutím povstania vo Varšave. Preto trvalo na podriadení slovenskej armády svojmu veleniu, aby sa zabránilo možnému prielomu do Maďarska a na Slovensko. Preto 3. augusta 1944 boli jednotky Východoslovenskej armády (ďalej len „VSA“)⁴⁾ podriadené veliteľstvu skupiny armád Severná Ukrajina. Úlohou VSA malo byť zabezpečenie Slovenska na hraničných postaveniach ako záštity za nemeckým frontom v Generálnom Gubernemente (Poľsku) proti Sovietskemu zväzu (ďalej len „ZSSR“). Ťažisko obrany sa

2) Pojem sovietska armáda je synonymom pojmu Červená armáda.

3) Využitie bolo lietadlo, ktorého let zariadil minister Čatloš. Čatloš nezávisle na odbojovom hnutí vypracoval vlastné memorandum o možnom povstaní, ale jeho úmysly nepočítali s obnovením ČSR.

4) Východoslovenská armáda bola sformovaná v auguste 1944 na východnom Slovensku. Jednalo sa o kvalitne vyzbrojené a vycvičené uskupenie. Pozostávala z pluku útočnej vozby, 1. a 2. pešej divízie. Vznikla ako dôsledok Čatlošovej iniciatívy. Oficiálne mala slúžiť na obranu slovenského územia, ale v Čatlošových plánoch mala zohrať inú úlohu. Išlo mu o to, aby obranné línie v Karpatoch neboli obsadené nemeckými, ale slovenskými jednotkami a následne mala táto armáda uvoľniť cestu Červenej armáde na Slovensko.

malo položiť na pravé krídlo, kde bolo potrebné uzatvoriť predovšetkým Lupkovský a Dukliansky priesmyk.⁵⁾

Neustále sa komplikujúca situácia v priestore slovenského územia bola ešte viac umocnená situáciou na východnom fronte, konkrétne v Rumunsku. 23. augusta 1944 Rumunsko zmenilo stranu a pridalo sa k postupujúcej sovietskej armáde. Nemecké velenie potrebovalo zabezpečiť svoj tyl a eliminovať možnosť, že k podobnému vývoju dôjde aj na Slovensku, čo by znamenalo ohrozenie línií obrany pred postupujúcou Červenou armádou. Partizánske akcie a rozvrat bezpečnostnej situácie na Slovensku si z nemeckej strany vyžadovali rúzne riešenie. Vývoj vojenskej situácie obsahujúci masívne prepukanie protirežimistických nálad a aktivita partizánskych skupín na Slovensku vyústili do nemeckého zásahu. Po zhodnotení situácie, na požiadanie slovenskej vlády a prezidenta Tisa začali nemecké jednotky 29. augusta s okupáciou Slovenska.⁶⁾

1.3 Slovenské národné povstanie

Vojenské ústredie vydalo večer 29. augusta 1944 rozkaz k ozbrojenému odporu proti nastupujúcim nemeckým okupačným vojskám. Povstanie sa pomerne rýchlo rozšírilo na oblasť viac ako 20 000 km², pričom obsiahlo územie od Levoče, cez Spišskú Novú Ves a Dobšínú na východe, až po Žilinu, Bánovce nad Bebravou a Topoľčany na západe.

Nemecká reakcia predbehla plánovací proces povstalcov a nádeje, že SNP začne koordinovane s postupom sovietskej armády sa nespĺnili. Naopak, nemecké jednotky začali postupovať. Na východe územia sa im podarilo odzbrojiť jednotky Východoslovenskej armády, preniknutím do Liptova obsadiť Liptovský Mikuláš a Ružomberok a zahájiť postup na Telgárt. Na západe sa nemeckým jednotkám podarilo preniknúť cez Strečniansku úžinu k Vrútkam a zo západu cez Topoľčany k Baťovanom (dnešnému Partizánskemu).⁷⁾ Po počiatočných neúspechoch obrany povstaleckého územia a reorganizácii obrany sa podarilo povstalecký front do istej miery stabilizovať. Prispela k tomu aj Karpatsko-duklianska operácia, ktorá sa začala 8. septembra 1944.

Stabilizácia frontu však neznamenal povstalecký úspech. Nemeckým okupačným silám prichádzali posily a tlak na povstaleckú armádu silnel. Koncom septembra povstalci stratili Turiec a Žarnovicu.

V etape bojov od 18. októbra 1944 bol postupne rozvrátený obranný systém povstania. Okupantom sa podarilo sústrediť pomerne značné sily, hlavne po príchode 18. SS divízie Horst Wessel. Neustálym tlakom vyčerpávali bojové sily povstalcov a redukovali nimi ovládané územie.

Do konca októbra sa podarilo ciele generálnej protipovstaleckej ofenzívy splniť a povstalecká armáda sa prakticky rozpadla. 27. októbra 1944, v deň keď povstalecké jednotky opustili Banskú Bystricu a ustúpili na sever, SNR prijala rozhodnutie o prechode na partizánsky spôsob boja.

5) CZÉFALVAY, F. a kol. : Vojenské dejiny Slovenska, s. 153.

6) CZÉFALVAY, F. a kol. : Vojenské dejiny Slovenska, s. 163.

7) Podrobnejší rozbor priebehu SNP nie je predmetom článku. K uvedenej problematike existuje bohatý výber odbornej literatúry, ako aj odborný text vo Vojenskej osvete 1/2014.

POZNÁMKY

Vojensky bolo SNP porazené, avšak odpor rozptýlených partizánskym spôsobom bojujúcich skupín na niektorých miestach pokračoval až do príchodu jednotiek sovietskej armády a jej spojencov.

2 KARPATSKO-DUKLIANSKA OPERÁCIA

Karpatsko-duklianska operácia bola najdôležitejšou časťou Východokarpatskej operácie. Bola uskutočnená 38. armádou ⁸⁾ 1. UF a pravým krídlom 1. gardovej armády 4. UF. Druhou časťou Východokarpatskej operácie bola Karpatsko-užhorodská operácia, v ktorej sa angažovali vojská strednej a ľavého krídla 4. UF.

2. 1 Sovietske prípravy operácie

Oficiálna žiadosť o poskytnutie pomoci slovenským povstalcami bola sovietskej vláde predložená 31. augusta 1944, keď sa na ňu obrátili československý veľvyslanec Z. Fierlinger a náčelník československej vojenskej misie v Sovietskom zväze generál H. Píka. Pôvodným strategickým zámerom sovietskeho velenia bolo postupovať na západ v dvoch smeroch. Prvým bol postup cez územie Poľska do Nemecka a druhým cez územie Rumunska a Maďarska smerom na Viedeň. Slovenské územie sa nachádzalo práve medzi spomenutými dvoma smermi a postup jeho územím znamenal možnosť bojov v členitom horskom teréne, čomu sa Červená armáda snažila vyhnúť. Vypuknutie povstania, ale situáciu zmenilo a na sovietskej strane sa začal proces príprav na preniknutie na slovenské územie.

Na základe informácií zo slovenskej strany ⁹⁾ navrhol veliteľ 1. UF I. S. Konev hlavnému veleniu možnosť, aby sa v prípade útoku na slovenské územie spojili s jednotkami slovenskej armády (v tomto kontexte sú myslené jednotky VSA). Na základe jeho návrhu generálny štáb Červenej armády 2. septembra spracoval smernicu pre veliteľa 1. UF, ktorá nariadila pripraviť a uskutočniť spoločnú operáciu 1. UF a 4. UF tak, aby úderom z priestoru Krosno – Sanok v smere na Prešov dosiahli vojská týchto frontov slovenské hranice a spojili sa so slovenskými jednotkami. Na druhý deň poslal Konev hlavnému stanu návrh plánu operácie, ktorý okrem iného počítal s aktívnou účasťou divízií VSA, a tiež s nasadením 2. československej paradasantnej brigády ¹⁰⁾, ktorá mala byť padákmi vysadená na slovenskom území z dôvodu zaisťovania dôležitých oblastí alebo letísk.

Je dôležité pripomenúť, že stále sa jednalo len o **prvotný návrh**. Situácia na Slovensku sa vyvíjala, a vyvíjala sa rýchlo. Informácie, ktorými Konev disponoval od plk. Talského však neodrážali skutočný stav.

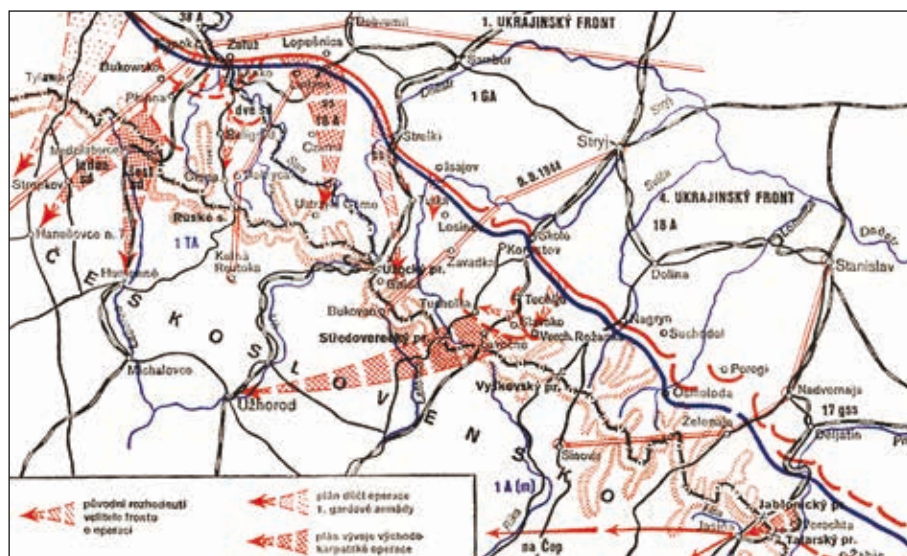
8) Veliteľom 38. armády bol generálplukovník K. S. Moskalenko.

9) 31. augusta 1944 spolu s letcami, ktorí odleteli na sovietske územie z letiska Išla pri Prešove odletel aj plk. Talský, zástupca veliteľa armádneho veliteľstva v Prešove. Talský na stretnutí s Konevom predostrel informácie v zmysle pôvodných povstaleckých zámerov o možnosti, že jednotky VSA budú aktívne postupovať oproti sovietskym jednotkám. Nemeckým zásahom sa situácia na Slovensku skomplikovala, vznikol chaos a v dôsledku toho slovenské jednotky na východnom Slovensku nemohli splniť to, čo sa pôvodne od nich v rámci príprav očakávalo.

10) BYSTRICKÝ, J.: Karpatsko-duklianska operácia – zámery a realita. In: KLEIN, B. (zost.): Vojensko-politické aspekty..., s. 32-33.

Sovietske velenie vyhodnocovalo situáciu a pripravovalo ďalší postup. Smernica veliteľovi 38. armády 1. UF Moskalkovi zo 4. septembra nehovorila nič o východoslovenských divíziách, ani o paradesantnej brigáde. Bolo to spôsobené tým, že pri príprave sa použili aj informácie od československej vlády z Londýna, ktoré hlásili, že spojenie s divíziami sa stratilo a nemecké jednotky stihli obsadiť Prešov. Sovietski veliteľia tak mali reálnejší prehľad o tom, že priechody cez Karpaty otvorené nebudú a hlavné sily povstalcov sa sústredili na strednom Slovensku. Vo vytváraní definitívnej podoby plánu operácie tak súčinnosť so slovenskými jednotkami nebola vôbec zahrnutá.

Proti sovietskym vojskám stála na nemeckej strane armádna skupina Heinricha a časť pravokrídlných jednotiek 17. armády. Armádna skupina Heinrich bránila úsek medzi Jaslom a Krosnom až po hraničnú líniu so skupinou armád Južná Ukrajina, pričom jej súčasťou bola nemecká 1. tanková armáda. Nemecké útvary, ktoré sa bránili v pásme činnosti 38. armády boli rozmiestnené len v hlavnom pásme obrany do hĺbky 6 až 7 kilometrov. Podľa spomienok generála Moskalka vytvorili Nemci najkompaktnejšie zoskupenie na krídlach, v strede, kde sa bránila 208. pešia divízia boli ich sily slabšie. ¹¹⁾

Obrázok 2: Plán útočnej operácie v Karpatoch

(Zdroj: https://www.klubvtn.info/info_120_soubory/mapa120b.gif)

Pred zahájením operácie bola priemerná hustota nemeckých síl na krosensko-duklianskom smere nízka. Pred frontom 38. armády sa nemecké vojská bránili silami troch peších divízií (68., 208., 545.) a jedným plukom 96. divízie, ako aj ďalšími samostatnými jednotkami. To predstavovalo asi 20 000 osôb a asi 360 diel a míno-metov. Z týchto údajov potom vyplývali aj základné charakteristiky plánu operácie, ktorý počítal s prielomom taktického pásma obrany protivníka už v prvý deň operácie s ovládnutím dôležitých oporných bodov nemeckej obrany v mestách Jaslo a Krosno, ako aj dôležitých ciest v pásme útoku, čo malo zabezpečiť rýchly postup a preniknutie rýchlej skupiny do operačnej hĺbky. Na tretí deň operácie mali útočia-

11) HOFÍREK, T.: Frontové boje nemeckej 1. tankovej armády..., s. 411.

POZNÁMKY

ce vojská dosiahnuť hranice Slovenska a na piaty deň čiaru Stará Ľubovňa – Sabinov – Prešov. Celková hĺbka operácie predstavovala asi 90 kilometrov. Preto bolo naplánované vysoké tempo postupu. Pre strelecké jednotky 18 a pre tankové 25 kilometrov za deň. Plánované tempo bolo považované za reálne len za predpokladu, že sa podarí rozbiť sily nepriateľa ešte v taktickej hĺbke obrany a nedovolí sa mu ustúpiť do hôr. Najdôležitejšie predpoklady úspechu podľa veliteľa 1. UF maršala Koneva boli moment prekvapenia a rýchlosť.¹²⁾

2. 2 Boje o prístupy k územi Slovenska

Severne od Sanoku sa 7. septembra začali boje v priestore obsadenom 96. nemeckou pešou divíziou. Jednalo sa o prieskum bojom, ktorý mal za cieľ odhaliť systém nemeckej obrany, obranné a žienijné objekty, ako aj zoskupenia nemeckých vojsk. Na druhý deň, 8. septembra začali sovietske jednotky delostreleckú prípravu. Asi po dvoch hodinách paľby, pred deviatou hodinou predpoludním, prešli sovietske tanky a pechota do útoku. Pomerne ľahko a bez odporu zdolali prvé nemecké postavenia. Tento postup bol možný len na pomerne malom úseku frontu v strede útočného pásma 38. armády, kde bolo sústredené mohutné útočné uskupenie. V strede nemecké jednotky ustupovali. Na ostatných úsekoch, kde Sovieti nasadili menej delostrelectva a kde boli strelecké zväzky rozvinuté na širokom fronte, nemecká obrana odolala.

Druhé pásmo obrany padlo v poludňajších hodinách, potom sa sovietsky postup vďaka vytrvalej nemeckej obrane začal spomaľovať, a to predovšetkým na krídlach útočiackej armády.¹³⁾

Pretože nemecké velenie prikladalo Krosnu ako dopravnému uzlu veľký význam, nemecké jednotky v boji proti 67. streleckému zboru znemožňovali využitie komunikácií na úseku prielomu. Spôsobili tak situáciu, v ktorej museli sovietske druhosledové jednotky (vrátane 1. čs. armádneho zboru) postupovať po zlých cestách a spôsobili tak ich preťaženie. Divízie pravého krídla útočiacich vojsk uviazli po prekročení rieky Jasiołka v oblasti obce Moderówka. Úlohu stanovenú pre prvý deň operácie splnil iba 101. strelecký zbor, ktorého jednotkám sa podarilo postúpiť o 10 až 12 kilometrov. Ostatné zväzky prelomili obranu protivníka len do hĺbky 2 až 6 kilometrov. Už výsledok prvého dňa operácie naznačoval, že základné predpoklady úspechu, t. j. prekvapivosť a rýchlosť sa nepodarilo dosiahnuť.¹²⁾

Nemecké velenie takmer okamžite začalo do priestoru útočiackej 38. sovietskej armády prisúvať posily, ku ktorým patrili napr. 75. pešia divízia alebo 1. tanková divízia. Prisunutie nemeckých posíl viedlo k zmene v pomere síl a umožnilo nemeckému veleniu zaujať po prielome hlavného pásma obrany v predhorí Karpát silnú obranu na nových čiarach v hĺbke, organizovať silné protiútoky nielen proti údernému zoskupeniu 38. armády, ale aj proti pravému krídlu jej operačnej zostavy. Zmena pomeru síl a narastajúci nemecký odpor viedli k výraznému spomaleniu tempa úto-

12) BYSTRICKÝ, J.: Karpatsko-duklianska operácia – zámery a realita. In: KLEIN, B. (zost.): Vojensko-politické aspekty..., s. 38.

13) HOFÍREK, T.: Frontové boje nemeckej 1. tankovej armády..., s. 182.

ku 38. armády. Počas prvých siedmych dní dosiahla šírka prielomu asi 30 kilometrov a hĺbka postupu údernej skupiny len 23 kilometrov.¹⁴⁾

Na ľavom krídle 38. armády sa do bojov zapojili aj jednotky 1. gardovej armády. Deviateho septembra, po päťdesiatminútovej delostreleckej príprave prešiel do útoku jej 107. strelecký zbor. Na fronte širokom 4 kilometre v smere na Bukowsko prelomil nemeckú obranu na úseku Płowce, Stróże Małe a Stróże Wyżne, pričom boje boli ťažké a krvavé.

Počiatkové tempo sovietskeho postupu nebolo také rýchle ako velenie očakávalo. Nemcom sa podarilo spomaliť sovietske a československé jednotky prehradením prístupu k ceste Dukla – Żmigród Nowy – Jasło. Ovládnutie tejto komunikačnej línie sa preto stalo pre jednotky 38. armády kľúčovým. Nadránom 10. septembra Nemci do tohto úseku prisunuli 14. pluk 78. útočnej divízie a útočný pluk 1. tankovej armády. Napriek tvrdému odporu nemeckej 75. divízie Nemci Krosno stratili.

V tvrdých bojoch o mesto Dukla sa podarilo Červenej armáde 12. septembra roztrhnúť nemecký front v šírke osem kilometrov. Nemecký odpor však pokračoval a 1. UF musel v polovici septembra posilniť svoje jednotky v priestore bojov južne od Krosna, čo znamenalo zintenzívnenie bojov na prístupoch k Duklianskemu priesmyku. V tvrdých bojoch sa Nemcom síce darilo spôsobovať sovietskym jednotkám značné straty, dialo sa tak ale v priebehu pomalého ústupu k priesmyku. Pôvodne rýchla operácia sa zmenila na pomalé vyčerpávajúce boje.

Ani po posilnení 38. armády zo záloh veliteľa 1. UF v polovici septembra sa charakter operácie nezmenil. Potom, ako do útoku prešiel aj 4. UF bolo od polovice septembra vťahované do bojov aj pravé krídlo skupiny armád Severná Ukrajina. 20. septembra sa sovietskym silám podarilo vytlačiť cez Lupkovský priesmyk juhovýchodným smerom nemeckú 96. divíziu a priesmykom preniknúť na územie Slovenska. Keď sa jednotky 1. gardovej armády 4. UF dostali na Slovensko, nasledujúci deň, teda 21. septembra, oslobodili prvú slovenskú obec – Kalinov.

Obrázok 3: Situácie v priestore duklianskeho priesmyku od 30. 9. do 5. 11. 1944

(Zdroj: <http://www.vhu.sk/data/files/79.jpg>)

14) BYSTRICKÝ, J.: Karpatsko-duklianska operácia – zámery a realita. In: KLEIN, B. (zost.): Vojensko-politické aspekty..., s. 41.

POZNÁMKY

V dôsledku permanentných útokov mohli Sovieti zatlačiť do konca septembra ľavé krídlo 1. tankovej armády až do priestoru Duklianskeho priesmyku. Aby sa dosiahla čo najlepšia obrana v tejto horskej oblasti, bola nemecká 1. tanková divízia v priebehu 24. – 28. septembra 1944 vystriedaná 1. lyžiarskou divíziou, ktorá mala lepší výcvik pre boj v danom teréne.

Avšak ani tejto jednotke sa nepodarilo ubrániť Duklianský priesmyk. Priestor juhovýchodne od Duklianskeho priesmyku museli nemecké vojská začiatkom októbra prenechať protivníkovi.¹⁵⁾

V pásme 38. armády ako prvé vstúpili na územie Slovenska vojská 211. a 241. streleckej divízie a to 1. októbra 1944 v priestore Šarbova. Po prechode hlavného karpatského hrebeňa a vstupe na územie Slovenska museli sovietske a s nimi i československé vojská viesť boje o východy z Karpát. Do konca karpatsko-duklianskej operácie, t. j. do 28. októbra 1944 sa im podarilo oslobodiť asi 100 kilometrov štvorcových územia východného Slovenska.¹⁶⁾

2. 3 Československý armádny zbor v bojoch Karpatsko-duklianskej operácie

Snahou československých orgánov bolo, aby sa československé jednotky¹⁷⁾ formované na území Sovietskeho zväzu po dosiahnutí bojaschopnosti čo najskôr začlenili do zostavy sovietskych vojsk prekračujúcich hranice Československa.

27. júla 1944 vydal náčelník štábu 1. UF rozkaz, ktorý nariadil, aby sa 1. československý armádny zbor (ďalej len „1. ČSAZ“) ako záloha 1. UF do 8. augusta sústredil v priestore Biskoviči, Dobrovka, Sambor. Delostreleckej prípravy zahajujúcej 8. septembra 1944 karpatsko-duklianskú operáciu sa zúčastnili aj delostrelecké pluky 1. a 3. čs. samostatnej brigády. Po príprave vyrazili do útoku prvosledové jednotky. Veliteľ 1. ČSAZ nariadil postupovať z priestoru sústredenia zboru v druhom slede armády do priestoru Wrocanky. Nakoľko všetky dôležité komunikácie kontrolovali Nemci, presun zboru ako aj ostatných jednotiek druhého sledu prebiehal po poľných a lesných cestách zlej kvality, čo viedlo k zdržaniu, chaosu a strate pohyblivosti.

Po komplikovanom nočnom presune v noci z 8. na 9. septembra dostali jednotky zboru rozkaz útočiť na druhé pásmo obrany v smere na Duklu. 1. brigáda postupovala z priestoru Machnowka a 3. brigáda z priestoru Wrocanka, 1. delostrelecký pluk bol v palebnom postavení a 3. delostrelecký pluk vo vyčkávacom postavení. Deviateho septembra o pol siedmej ráno vyrazili československé brigády v pochodových prúdoch so zaistením na postup k mestu Dukla. Po hodine sa rozplynula hmla, čo spôsobilo, že na jednotky zboru sa sústredila prudká delostrelecká, mínometná a guľometná paľba. Na zaskočené jednotky 1. brigády podnikol protivník tankový protiútok v sile 5 tankov a 2 rôt samopalníkov v priestore medzi obcami Bóbrka a Machnowka, ktorý sa podarilo zastaviť až s nasadením záloh a protitankových diel a húfnic. Obec Bóbrka sa 1. brigáde podarilo obsadiť za podpory samopalníkov

15) HOFÍREK, T.: Frontové boje nemeckej 1. tankovej armády..., s. 194.

16) BYSTRICKÝ, J.: Karpatsko-duklianska operácia – zábery a realita. In: KLEIN, B. (zost.): Vojensko-politické aspekty..., s. 43.

17) Bližšie k otázke formovania československých jednotiek v Sovietskom zväze pozri RICHTER, K.: Československý odboj na východě.

1. čs. tankovej brigády a s podporou sovietskych tankov 162. tankovej brigády. Pre 1. ČSAZ znamenal tento útok stratu 611 mŕtvych, zranených a nezvestných.¹⁸⁾

Prvý neúspech si vyžiadal zmenu vo velení zboru. Veliteľ zboru gen. Kratochvíl bol vystriedaný 10. septembra veliteľom 1. brigády gen. Svobodom.

Zatiaľ čo 3. brigáda ostala v pôvodnom postavení, 1. brigáda sa presunula západne od pásma 101. zboru, kde 10. septembra dobyla priestor Kobylan.

Ďalšie ťažké boje 1. čs. brigády prebiehali od 11. septembra o kótu 534 severne od cesty medzi Duklou a Zmigrodom Nowym. Pechota 1. brigády bola podporovaná niekoľkými tankami československej tankovej brigády.¹⁹⁾ Spomenutá kóta niekoľkokrát zmenila držiteľa, až kým ju československé jednotky 19. septembra nedobyli.

Zatiaľ sa 3. brigáda prebojovávala pozdĺž cesty vedúcej k mestu Dukla, kde bola zastavená silným odporom, ktorý kládol protivník opevnený na výšine pred mestom.²⁰⁾ V súčinnosti so sovietskym útokom do pravého boku nemeckej obrany, jednotky československého armádneho zboru 20. septembra mesto Dukla dobyli.

O dva dni bojový prieskum 1. brigády s podporou tankov ovládol kótu 694 Hyrowa Góra. O ďalšie dva dni (24. septembra) prenikli sovietske jednotky až k československým hraniciam pri Duklianskom priesmyku, tu však narazili na tvrdú nemeckú obranu.

Opätovný útok si vyžiadal niekoľkodňové prípravy spojené s preskupovaním vojsk. 28. septembra zaujali jednotky 1. ČSAZ čiaru Barwinek – Zyndranowa čelom na juh. Potom 30. septembra, po 40 minútovej palebnej príprave prešli vojská 38. armády do útoku smerom Mszana – Zborov so silami 101. zboru, 67. zboru a 1. ČSAZ. Rozpútali sa ťažké boje, v ktorých sovietsky 67. zbor postupoval na juhozápad a 1. októbra vstúpili jeho jednotky na Slovensko, kde oslobodili niekoľko obcí západne od Duklianskeho priesmyku.

Jednotky 1. ČSAZ zatiaľ bojovali pri osadách Barwinek a Zyndrowa v tesnej blízkosti hranice. Československé tanky uviazli v blate a boli ničené priamou delostreleckou paľbou a mínami. Cieľom prielomu bolo dosiahnutie československej hranice, ktorý nanešťastie stroskotal za cenu mnohých životov. V útoku 1. československej samostatnej tankovej brigády, práporu samopalníkov tejto brigády a 3. práporu 1. československej pešej brigády úplne zhoreli dva tanky T-34/85, jeden T-34/76 a poškodených bolo ďalších sedem vozidiel.²¹⁾ V priebehu týchto bojov 30. septembra padol v boji veliteľ 1. čs. tankového práporu kpt. Rudolf Jasiok. Nasledujúci deň zahynul aj jeho nástupca kpt. Vrána.

Svedectvo o ťažkostiach postupu je zaznamenané aj v dokumentoch zboru. Podľa hlásenia veliteľa zboru gen. Svobodu: „Boje v dňoch od 23. 9. do 3. 10. boli ťažké a vyčerpávajúce. Zbor útočil v smere hlavného náporu na nepriateľa vo vybudovanom obrannom postavení, so silným delostrelectvom a mìnometmi, s mnohými mìnovými poľami proti tankom a pechote, postupujúc prevažne s odkrytými krídlami vzhľadom

18) HOFÍREK, T.: Frontové boje nemeckej 1. tankovej armády..., s. 187.

19) Presnejšie 1. tankového práporu, nakoľko 2. tankový prápor sa pre nedostatok strojov nachádzal v tyle a venoval sa výcviku.

20) RICHTER, K.: Československý odboj na východě, s. 90.

21) HOFÍREK, T.: Frontové boje nemeckej 1. tankovej armády..., s. 193.

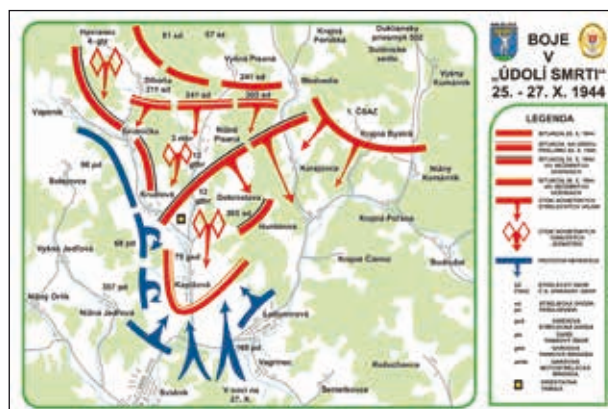
POZNÁMKY

na pomalší postup pechoty susedov. Mužstvo bolo neustále v útočných bojoch, takže organizovať odpočinok bolo nemožné. Celodenné dažde a ťažký neschodný terén vyžadovali maximálne vypätie síl všetkých príslušníkov zboru.“²²⁾ Štvrtého októbra boli jednotky zboru presunuté do postavenia Tylawa – Vyšný Komárnik.

Pre veľké ťažkosti sa útok 38. armády zastavil. Potom ako sovietske jednotky oslobodili Veľkú Pisanú sa nemeckí obrancovia stiahli z obavy pred možným útokom z boku. Nemecké velenie vyhodnotilo nebezpečenstvo, že sovietske jednotky útočiace v priestore Baranie – Vyšná Pisaná preniknú povedľa hradskej Svidník – Krajná Poľana do tyla duklianskeho zoskupenia Wehrmachtu. Nemecké jednotky sa stiahli do pripravenej obrany na čiare Javira – hrebeň svahu od Krajnej Bystrej – kóta 532 Obšar – kóta 576 Najaličnik – kóta 562 Jarucha.²³⁾

To umožnilo ďalší postup priesmykom. Šiesteho októbra ráno prekročili hliadky 1. a 3. brigády československú hranicu a po krátkom čase ich nasledovali aj hlavné sily zboru, pričom 2. prápor 1. brigády oslobodil Vyšný Komárnik. Postup po zamíňovaných cestách sa však stal osudným pre veliteľa 1. brigády gen. Jaroslava Vedral-Sázavského. Jeho automobil narazil na nastraženú nálož, ktorá veliteľa brigády zabila.

Po dobytí priesmyku vojská 38. armády a 1. ČSAZ pokračovali v útoku. Siedmeho októbra vyčerpané a oslabené jednotky zboru zahájili zdĺhavé boje o kóty Javira, Hrabov a Obšár, ktoré boli málo úspešné. Prelomiť obranu sa nepodarilo ani v bojoch, ktoré jednotky zboru viedli v tomto priestore do 18. októbra. V dňoch 19. až 26. októbra viedol zbor boje na smere Vyšná Pisaná – Medvedzie – Hunkovce. Išlo predovšetkým o ovládnutie hory Javira. Túto horu sa podarilo dobyť až 26. októbra a o dva dni neskôr aj kótu 517 Hrabov. Ich postup bol znovu pre vyčerpanosť zastavený. Vpravo od jednotiek 1. ČSAZ začali 25. októbra sovietske jednotky 305. strelleckej divízie podporovanej tankami 12. gardovej tankovej armády útok od Nižnej Pisanej smerom na Kapišovú, čím sa začala bitka v tzv. „údolí smrti“. Do 27. októbra, kedy front opäť ustrnul, stratili obidve strany značný počet tankov a živej sily. Následne na tomto úseku frontu prechádzali sovietske jednotky do obrany.

Obrázok 4: Boje v „Údolí smrti“

(Zdroj: <http://www.vhu.sk/udolie-smrti/>)

22) Hlásenie gen. Svobodu z 15. 10. 1944. In: BYSTRICKÝ, J. (ed.): Pramene k vojenským dejinám Slovenska, s. 83.

23) IGNÁC, P.: Vyšný Komárnik, s. 43.

2. 4 Nasadenie paradesantnej brigády v Karpatsko-duklianskej operácii

POZNÁMKY

V januári 1944 sa na území Sovietskeho zväzu prišlo k formovaniu 2. československej paradesantnej brigády. Jej základ tvorili bývalí príslušníci slovenskej armády, ktorí koncom októbra predchádzajúceho roka prešli pri Melitopoli na stranu sovietskej armády. Brigáda bola budovaná podľa sovietskeho vzoru organizácie výsadkových jednotiek. Do polovice apríla dokončila svoj výcvik a v máji v počte cca 2 900 príslušníkov bola pripravená na nasadenie.

V počiatočných fázach príprav Karpatsko-duklianskej operácie bola zvažovaná možnosť vysadiť zo vzduchu 2. paradesantnú brigádu buď do priestoru augustovej dislokácie poľných jednotiek slovenskej armády, alebo na letiskách. Neskôr sa však tento zámer nerealizoval z dôvodov, ktoré už boli spomenuté vyššie.

Do ôsmeho septembra zaujala paradesantná brigáda vyčkávací priestor v Przemysli. V podriadenosti 67. streleckého zboru obsadila do 12. septembra desaťkilometrový úsek na ľavom krídle 38. armády, kde vystriedala 121. streleckú divíziu v obrane na úseku Besko – Sanoczek. Jednotky brigády boli nasadené do boja bez prípravy. Útočili na kvalitne vybudovanú obranu protivníka v neznámom teréne, bez podpory ťažkých zbraní a podpory tankov. Členitý terén priestoru nasadenia spôsobil, že prápory brigády pôsobili takmer samostatne. 1. prápor vľavo v úseku Sanoczek – Jendruszkowce a 2. prápor vpravo na čiare Dlugie – Zarszyn. Spomenutý nedostatok podporných zbraní umocňovala aj vzdialenosť od materiálnej základne brigády v Przemysli, a tiež nedostatok motorových vozidiel, ktoré by dovážali zásoby a muníciu.

Napriek tomu príslušníci brigády v dňoch 13. – 16. septembra uskutočnili úspešné prieskumy bojom, vyrážali do útočného pásma na účinné útoky a po prudkom boji vytlačili nepriateľa z opevnených osád Milcza a Besko. Tiež obsadili Pielne, Nadolany a ovládli dôležitý operačný priestor Besko, čím umožnili veliteľovi 38. armády nasadiť dňa 18. septembra 4. gardový tankový a 31. tankový zbor do útoku v smere Pastwiska, Rymanów a ďalej na západ a juhozápad s úlohou pokúsiť sa rozvinúť úder v smere na mesto Dukla.

O tom, akú dôležitosť pripisoval veliteľ 1. UF maršal Konev dobytíu Beska svedčí aj skutočnosť, že 16. septembra navštívil veliteľské stanovište paradesantnej brigády, pričom sa uznanlivo vyjadril o dosiahnutých výsledkoch brigády.²⁴⁾

V dňoch 17. až 19. septembra prenikli jednotky brigády v smere na Nadolany – Roztoki do hĺbky nepriateľskej obrany. V tvrdých bojoch sa zmocnili priestoru Sieniawa, Roztoki, Nowotaniec a v súčinnosti s 242. sovietskou tankovou brigádou ovládli obec Pulawy, čím splnili bojovú úlohu brigády.

Oslabením nemeckej obrany nad obcou Pastwiska umožnila brigáda priechod sovietskych tankových jednotiek cez Sieniawu. Dobytím Pulawy ohrozila tylo nemeckých jednotiek v duklianskom smere. Parabrigáda prispela k tomu, že v noci z 19. na 20. septembra muselo nemecké velenie odsunúť dve divízie z obrannej línie

24) STANISLAV, J.: Účasť 2. čs. paradesantnej brigády v Karpatsko-duklianskej operácii a príčiny jej oneskoreného presunu na povst. územie. In: KLEIN, B. (zost.): Vojensko-politické aspekty..., s. 73.

POZNÁMKY

Dukla – Rymanów, čím sa uľahčil útok 4. gardového tankového zboru a 1. ČSAZ, ktorým bol ovládnutý priestor Fedorowka – Dukla.

2. paradesantná brigáda počas deviatich dní prelomila tri urputne bránené nepriateľské postavenia. Postúpila o 12 kilometrov, pričom sama alebo v spolupráci so sovietskymi tankovými jednotkami oslobodila 12 poľských obcí. Pritom utrpela značné straty, a to 143 mŕtvych, 438 zranených a 49 nezvestných.²⁵⁾

Po vyčerpávajúcich bojoch bola 2. paradesantná brigáda stiahnutá do Króscienku, kde sa pripravovala na letecký presun na územie ovládané slovenskými povstalcami. Od 25. septembra do 19. októbra prebiehal transport príslušníkov 2. paradesantnej brigády na povstalecké územie. Ich príchod znamenal významnú posilu povstaleckej armády.

3 ZÁVER

Prechodom vojsk 38. armády do obrany na čiare Głojsce – Ciechania – Svidnička – Kapišová – Dobroslava – Krajná Bystrá – severne a severozápadne od Nižného Komárnika sa karpatsko-duklianska operácia skončila. V tých dňoch už bolo SNP porazené, a tak jeden z hlavných cieľov operácie, ktorým bol prienik sovietskej armády k bojujúcim slovenským povstalcem nebol dosiahnutý.

Na výsledky východokarpatskej operácie, ktorej súčasťou bola Karpatsko-duklianska operácia nadviazala východoslovenská operácia (20. november – 31. december 1944) a západokarpatská operácia (12. január – 28. február 1945), v rámci ktorých pokračovalo oslobodzovanie územia Československej republiky.

Aj napriek tomu, že karpatsko-duklianskej operácii sa nepodarilo rýchlo preniknúť do priestoru povstania a spojiť sa s povstaleckou armádou, operácie 1. UF, 4. UF a 1. ČSAZ vrátane 2. paradesantnej brigády mali pre SNP zásadný vojenský a morálny význam. Nemecké velenie muselo v Karpatoch ustavične zvyšovať počty svojich jednotiek, sťahujúc ich aj z povstaleckého územia Slovenska (išlo o kompaktné a dobre vyzbrojené jednotky v počte asi 12 500 mužov) a z iných úsekov sovietsko-nemeckého frontu. Boje v Karpatoch zabránili Nemcom nasadiť tieto sily proti povstalcem, čo umožnilo stabilizovať jednotlivé úseky povstaleckého frontu a udržať dvojmesačnú obranu.²⁶⁾

V náročnom teréne, za drsných klimatických podmienok a v situácii dobre pripravenej nemeckej obrany sovietska armáda v Karpatsko-duklianskej operácii (od 8. septembra do 28. októbra 1944) stratila okolo 90 tisíc mužov, z toho viac ako 12 tisíc padlo.²⁷⁾ Straty 1. ČSAZ v operácii sú odhadované na 6 500 mužov, z toho asi 1 800 padlých.²⁸⁾

25) STANISLAV, J.: Účasť 2. čs. paradesantnej brigády v Karpatsko-duklianskej operácii a príčiny jej oneskoreného presunu na povst. územie. In: KLEIN, B. (zost.): Vojensko-politické aspekty..., s. 74.

26) STANISLAV, J.: Účasť 2. čs. paradesantnej brigády v Karpatsko-duklianskej operácii a príčiny jej oneskoreného presunu na povst. územie. In: KLEIN, B. (zost.): Vojensko-politické aspekty..., s. 69.

27) SLEPCOV I.: Straty 38. armády a 1. československého armádneho zboru v karpatsko-duklianskej operácii. In: KLEIN, B. (zost.): Vojensko-politické aspekty..., s. 88.

28) RICHTER, K.: Československý odboj na východě, s. 95.

K problematike strát pozri tiež SLEPCOV I.: Straty 38. armády a 1. československého armádneho zboru v karpatsko-duklianskej operácii. In: KLEIN, B. (zost.): Vojensko-politické aspekty..., s. 89.

Karpatsko-duklianska operácia sa právom stala významným medzníkom vo vojenských dejinách Československa, ako aj v dejinách slovenského a českého národa. Dlhý čas bol vstup 1. ČSAZ na územie republiky pripomínaný aj Dňom československej ľudovej armády, ktorým bol na pamiatku operácie 6. október. A hoci je v podmienkach súčasnej existencie samostatného Slovenska ako Deň ozbrojených síl SR pripomínaný 22. september, nesmieme zabúdať ani na historický odkaz Karpatsko-duklianskej operácie.

Rovnako ako výsledky Karpatsko-duklianskej operácie, ani Slovenské národné povstanie nepriniesli primárne pozitívne výsledky. Povstanie bolo vojensky porazené a zostávajúce povstalecké jednotky dostali rozkaz prejsť na partizánsky spôsob boja. Hlavný cieľ spojiť sovietsky postup s povstaním nebol dosiahnutý. Na druhej strane však musíme nasledujúcim generáciám odkázať, že boje v SNP a v Karpatoch oslabili protivníka v dôležitom čase a na dôležitom mieste, čo v konečnom dôsledku umožnilo neskoršie rozvinutie spojeneckých ofenzív.

Povstalecké územie situované v tyle nemeckej obrany z vojensko-strategického hľadiska pôsobilo nemeckej obrannej stratégii veľké problémy. Vojaci, partizáni, ale aj kooperujúce civilné obyvateľstvo preukázali nesmierne hrdinstvo pri dvojmesačnej obrane. Ďalej je dôležité pripomenúť, že povstanie nevypuklo zo dňa na deň. Bolo výsledkom dlhodobějších a sústavných príprav. Jeho organizátori, či už sa jednalo o vojenské osoby alebo o civilistov brali na seba riziko znášania krutých konzekvencií za podiel na jeho príprave.

Z politického hľadiska SNP znamenalo jasný signál, že Slováci sa nestotožnili s ľudáckym režimom a spojenectvom s nacistickým Nemeckom. Za cenu veľkých obetí, ktoré priniesli v boji a tiež v následných perzekúciách sa aj Slováci zaradili k národom bojujúcimi proti totalite.

Domáci odboj vrcholiaci v SNP a zahraničný odboj (nielen v Sovietskom zväze) za cenu značných obetí dal slovenskému a českému národu právo postaviť sa na stranu víťazov nad fašizmom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BURŠÍK, J.: *Nelituj oběti*. Praha : Naše vojsko, 1992. 125 s. ISBN80-206-0288-7.

BYSTRICKÝ, J. (ed.): *Pramene k vojenským dejinám Slovenska V/2/1 : 1. čas. armádny zbor v ZSSR a jeho účasť na oslobodzovaní Slovenska v rokoch 1944 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2014, 448 s. ISBN 978-80-89523-28-3.

CSÉFALVAY, F. a kol.: *Vojenské dejiny Slovenska, zv. V. (1939 – 1945)*. Bratislava : Magnet press Slovakia, 2008. 285 s. ISBN 978-80-89169-16-0.

ČAPLOVIČ, M. - STANOVÁ, M. (eds.): *Karpatsko-duklianska operácia – plány, realita, výsledky (1944 – 2004) : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie vo Svidníku 30. septembra – 1. októbra 2004*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2005, 271 s. ISBN 80-969375-0-2.

GREČKO, A. A.: *Cez Karpaty*. Bratislava : Naše vojsko, 1973. 576 s.

HOFÍREK, T.: *Frontové boje nemeckej 1. tankovej armády vo východných Karpa-*

POZNÁMKY

toch na jeseň 1944. In: *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov III. : Zborník príspevkov z tretieho sympózia Katedry histórie Filozofickej fakulty UCM Trnava Lúka 21. – 22. mája 2004*. Trnava : Katedra histórie FF UCM, 2004, s. 177-199. ISBN 80-89034-75-6.

IGNÁC, P.: *Vyšný Komárnik : História a súčasnosť obce*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006. 81 s. ISBN 80-969026-3-6.

KLEIN, B. (zost.): *Vojensko-politické aspekty karpatsko-duklianskej operácie : Zborník štúdií z vedeckej konferencie k 50. výročiu bojov o Duklu*. Bratislava : Vojenský historický ústav MO SR, 1996. 103 s.

RICHTER, K.: *Československý odboj na východě*. Praha : Magnet press, 1992. 152 s. ISBN 80-85469-26-X.

SLEPCOV, I.: *Kapitoly zo života hrdinu Rudolfa Jasioka*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2015. 167 s. ISBN 978-80-89523-35-1.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Pokúste sa charakterizovať situáciu v polovici roku 1944.
2. Aký význam malo SNP pre osudy povojnového Československa?
3. V akých podmienkach prebiehala Karpatsko-duklianska operácia?
4. Zhodnoťte význam Karpatsko-duklianskej operácie z vojenského a politického hľadiska.